

Розділ 1

В'язниця суворого режиму

ФАКТ: один з чотирьох засуджених у в'язницях суворого режиму – психопат.

День перший

Брязкіт розблокованого замка торсонув непорушне ранкове повітря, і великі металеві ворота з кількома рядами колючого дроту повільно поповзли по залізним рейкам, відкриваючись. «Постріл», як говорили про цей звук, зрикошетив від сусідніх будівель, посилюючи зловісний настрій і без того похмурої сцени. Від воріт на півкілометра в обидва боки тяглися два паралельних паркани шестиметрової висоти з металевої сітки. У пустоті між ними йшло 2,5-метрове загородження з колючого дроту — перешкода, яку не перескочив би навіть найстрибучіший зек. Ніде не було видно ані душі. Ворота наче самі загадковим чином дізналися про моє наближення і відкрилися, вітаючи мене в мій перший день роботи у в'язниці суворого режиму.

Того ранку я приїхав сто кілометрів під дощем від мого дому у Ванкувері до містечка Ебботсфорд, де знаходилося кілька режимних в'язниць канадської провінції Британська Колумбія. Комплекс Матскі знаходився всього в декількох хвилинах від шосе серед скупчення бензоколонок і міні-маркетів, де, очевидно, заправлялися сотні машин і співробітників, які приїздили туди кожен день. Вхід на територію нічим примітним не виділявся, хіба що попереджувальним знаком: «Усі відвідувачі і автомобілі будуть обстежені на предмет провезення заборонених речей, а знайдені речі будуть вилучені». Навколо, наскільки сягало око, простягалися темно-зелені пагорби, вкриті травою та усипані будівлями, що нагадували середньовічні замки в оточенні ровів, високих огорож, увінчаних спіралями з

колючого дроту, і п'ятнадцятиметрових вишок, розставлених в стратегічних місцях при кожному повороті огорожі. В кінці довгої дороги знаходився Регіональний медичний центр (РМЦ), який своєю назвою міг ввести відвідувачів в оману. РМЦ — лікарня суворого режиму для засуджених за сексуальні і насильницькі злочини. Тамтешні 250 ліжок прихистили найнебезпечніших злочинців Канади. Це і було моє нове місце роботи.

Мені було двадцять три, перший рік аспірантури. По дорозі до в'язниці рано вранці я думав, що абсолютно не готовий до того, щоб брати інтерв'ю у її мешканців, засуджених за тяжкі злочини. Кілька років до того я ділив час між вивченням наукової літератури про психопатів, курсом методів візуалізації мозкових структур і участю в дослідженні електричної активності мозку косаток в процесі слухового сприйняття, аналогічного такому процесу у людини, хоча це дослідження і було мало пов'язане з попередніми двома. Мене все більше затягувало вивчення психопатії, і я з ентузіазмом навчався у свого наукового кумира — батька-засновника сучасних досліджень психопатії професора Роберта Д. Хера, до якого я незадовго до того вступив до аспірантури. Але зараз, проходячи через рамку металодетектора біля входу на оточену колючим дротом територію в'язниці, я забарився на крок і задумався, як я взагалі до такого дійшов. Я збирався сам-один взятися за небезпечне завдання: проводити поглиблені інтерв'ю з найлютішими засудженими злочинцями, багато з яких визнані психопатами. Після інтерв'ю я планував перевіряти їх електроенцефалограми (ЕЕГ), вимірюючи електричні імпульси мозку у відповідь на емоційно заряджені слова, — ці дані допомогли б нам зрозуміти зв'язок між процесами, що проходять в мозку психопата, і його поведінкою.

Я пройшов через пропускний пункт, де блідий худорлявий охоронець з таким виглядом, ніби півстоліття провів за ґратами, вручив мені бідж з моїм ім'ям і розповів, як пройти в

психіатричне відділення. Уже зі знайомим гуркотом знову клацнув і розблокувався замок на важких, обшитих свинцем дверях. Я трохи штовхнув їх вперед. Роблячи перші кроки в цьому новому оточенні, я посміхався, тому що мені не довелося проходити повний огляд порожнин тіла, який турбував мене найбільше. Про себе я відзначив, що треба розквитатися з іншим аспірантом, який мене переконував, що в канадських в'язницях прийнято проводити повний огляд нових співробітників.

Поки я йшов від адміністративного входу в психіатрію, в'язні в білих футболках, джинсах і темно-зелених куртках тинялися між пральнею, перукарнею і каплицею. Всередині пахло дезінфекцією, і мені подумалося: цікаво, чим вони відмивають кров.

Я увійшов у велику зловісного вигляду будівлю і почав блукати коридорами, як загублений хлопчик, поки не наткнувся на двері кабінету з табличкою «Д-р Брінк». Там, чомусь відвернувшись від відкритих дверей, практично підхльоскуючи на те, щоб я потихеньку прослизнув всередину і застав його зненацька, сидів головний психіатр — доктор Йохан Брінк. Я познайомився з доктором Брінком всього три місяці тому в Інституті перспективних досліджень з психіатрії при НАТО. Це було в Португалії, в Алворі. За ситними вечереями і випивкою я умовив доктора Брінка співпрацювати зі мною в моєму дослідженні ЕЕГ психопатів. Він допоміг мені добитися затвердження моєї програми у в'язницях і університетській комісії з етики. З усіма цими дозволами на руках я тихенько постукав по одвірку його кабінету. Він розвернувся, не виглядаючи особливо зляканим, і привітав мене широченною посмішкою.

— Кент, радий вас бачити! Ласкаво просимо до нас у в'язницю! – проревів він з помітним південноафриканським акцентом.

Йохан провів мене по коридору і показав кабінет, в якому були лише стіл з телефоном і два сталіці по обидва боки від

столу. Прямо посеред стіни, приблизно рівні грудей, кидалась в очі яскраво-червона кнопка розміром з срібний долар.

— Раджу вам сісти на стілець, що ближче до дверей; про всяк випадок, часом розгніваєте когось, тоді можна буде швидко втекти. Все краще, ніж застрягти по той бік столу. Якщо вибратися не вдасться, тисніть кнопку, має прибігти охорона.

Він говорив так безтурботно, що я не міг не задуматися, чи не насміхається він наді мною.

— А ось ваш ключ – не загубіть!

Він дав мені 15-сантиметровий латунний ключ з великими зубцями незвичайного і страхітливого вигляду. Такі ключі виробляють тільки дві компанії в світі спеціально для в'язниць. Він відкриває там більшість замків.

Доктор Брінк показав на великі двері в кінці коридору.

— Камери там. Зараз мені час бігти, можемо зустрітись ввечері, гаразд?– договорив Йохан з посмішкою, вже відвернувшись.

Я вставив свій новий ключ в замок на рівні плечей і почув тихеньке, як мені здалося, «Успіхів!», коли він щільно закрив двері свого кабінету – безумовно, щоб наступний відвідувач за ним вже не підглядав.

Я відкрив двері в коридор, що вів до камер, розвернувся, закрив їх, вставив ключ з іншого боку і повернув важений замок на 180 градусів. Потім я потягнув за ручку, упевнившись, що двері замкнені, глибоко вдихнув і пішов по 30-метровому коридору в жилий блок.

Я підійшов до «пузиря» — круглого приміщення для охорони с одностороннім тонованим склом без видимих дверей. Від нього, наче спиці колеса, відходили чотири коридори, по яким тинялися в'язні суворого режиму, холодно поглядаючи на мене. Я не боявся, радше хвилювався про те, чи згодиться хто-небудь розмовляти зі мною. Для підготовки професор Хер напередодні вручив мені пошарпаний екземпляр книги про тюремне життя під назвою «Ігри, в які грають злочинці» і сказав: «Спочатку прочитайте ось це, і

успіхів завтра!» Це було бойове хрещення: пан або пропав. «Треба було прочитати її вчора», — подумав я.

Укінці коридору знаходилось невелике приміщення зі скляними вікнами та напівдверима: там медсестра роздавала в'язням в черзі станки для гоління. Вона з цікавістю подивилася на мене і підізвала рукою.

— Я можу вам чимось допомогти? – насторожено запитала вона.

— Я той хлопець з УБК, дослідник. Я прийшов записати когось на інтерв'ю та ЕЕГ.

УБК – це Університет Британської Колумбії, де я вчився в аспірантурі на докторську ступінь і вивчав психологію та нейронауки. ЕЕГ – це електроенцефалографія (і енцефалограма теж), тобто запис електричної активності мозку за допомогою неінвазивних сенсорів, котрі кріпляться до голови, ця активність посилюється і записується на комп'ютер для подальшого цифрового аналізу.

— Тоді заходьте, поговоримо.

Я перехилився через напівдвері і пошукав засув.

— Зліва, – сказала вона.

Я знайшов засув, відкрив дверцята, зайшов і сів на найближчий стілець. Медсестра закінчила роздавати станки для гоління, обернулася і подивилася на мене.

— Ув'язненим дають станки для гоління? – спантеличено запитав я.

— Ага, – сказала вона і засміялась, – і вони часто зникають. А я не запитую, куди вони діваються.

Я зрозумів, що порада доктора Брінка – сидіти під час інтерв'ю поближче до дверей – дуже розумна.

Дороті Сміт двадцять років пропрацювала у в'язниці суворого режиму. Не дивлячись на довге перебування у в'язниці, її ніяк не можна було назвати підтоптанюю. Її стрункість та спортивна підтягнутість довершувались чарівним характером, котрий схилив до неї найзатятіших злочинців. Вона стане одним з моїх найближчих друзів в ті сім

років, котрі я мотав по канадським в'язницям. І ї так само, як і мені, було цікаво дізнатися, що коїться в голові у психопатів.

— Я вам оберу для першої бесіди когось симпатичного, — сказала Дороті, дивлячись на схему розташування камер, приклеєну скетчем до шухляди.

Я простежив за її поглядом і побачив ув'язнених з підписаними даними: прізвище, ім'я та злочин. Замах на вбивство, згвалтування із вбивством, підпал із вбивством, вбивство трьох, вбивство зі згвалтуванням. Цікаво, подумалось мені, «згвалтування із вбивством» і «вбивство із згвалтуванням» — це те ж саме чи ні? Я хотів запитати у Дороті, але передумав. Насправді знати я не хотів; для першого дня мені і без того було достатньо.

Ув'язнений, якого вона вибрала, звали Гордон, і здавався він досить ввічливим, коли сідав на стілець біля дальньої стіни кабінету. Сорок два роки, сиве рідке волосся, тихий голос; під його знімком значилося: замах на вбивство.

Привабливий тип Гордон виявився серійним грабіжником банків. Він повідав мені, що його злочинні халтурки дозволяють йому вести шикарний спосіб життя, включаючи міжнародні авіаперельоти першим класом, місця в перших рядах на хокеї, подружок і повій в різних містах. Коли Гордона заарештували останнього разу, йому довелося пояснювати поліції, звідки у нього більше 75 тисяч доларів готівкою, при тому, що офіційно він безробітний. Разом зі своїм адвокатом він уклав угоду і отримав імунітет на всій території Канади з умовою, що допоможе поліції розкрити кілька пограбувань. Кількість пограбувань, у яких особисто брав участь Гордон, наближалось до п'ятдесяти, але ні по одному з них йому звинувачення пред'явлено не було. Він розповів мені, як обстежити місто, потім тамтешні банки, як увійти і вийти менше ніж за хвилину, як викрасти машину і як відмити гроші. Я запитав, як банку застрахуватися від пограбування. Він кілька годин викладав мені свої ідеї. Я навіть почав записувати, як краще організувати банк. «Може, — подумав